

А. Ю. Подольський (Київ)

Міжнародна наукова конференція «Справа Бейліса — погляд із сьогодення»

28—29 жовтня 1993 р. Інститут національних відносин і політології АН України провів міжнародну наукову конференцію «Справа Бейліса: погляд із сьогодення», яка була присвячена 80-річчю закінчення процесу у справі Бейліса.

Цей судовий процес, що відбувся у Києві, проходив з 25 вересня по 28 жовтня 1913 р. Єврея Менделя Бейліса звинуватили у вбивстві 12-річного хлопчика Андрія Юшинського (цей злочин був скоєний 12 березня 1911 року в печері на околиці Києва) з метою використання християнської крові. Це був справжній середньовічний кривавий наклеп. Євреїв знову, як в ті темні часи, звинуватили у ритуальному злочині. Суд над Бейлісом не був спрямований проти однієї людини чи групи осіб. Вся світова громадськість добре розуміла, що обвинувачується не Мендель Бейліс, а весь єврейський народ, до геноциду якого штовхали організатори і натхненники «процесу сторіччя».

Чорносотенна монархічна преса розгорнула шалену антисемітську кампанію, звинувачуючи євреїв у використанні людської крові в релігійних ритуалах. На чолі цієї травлі були друковані органи чорносотенців «Московские ведомости», «Двуглавый орел», «Земщина» і «Русское знамя». Царський уряд був зацікавлений, щоб суд визнав саме єврея винним у цьому вбивстві, і тому справжні винуватці — банда злочинців на чолі з В. Чеберяк були приховані від суду. Але плани царату і чорносотенців провалились. Бейліса захищали найкращі адвокати країни — О. Грузенберг, М. Корабчевський, О. Зарудний. Видатні російські вчені В. Бехтерев, І. Троїцький, П. Коковцев довели брехливість звинувачення в ритуальному вбивстві. Відомі письменники, інтелігенція на чолі з В. Короленком виступили з протестом проти звинувачення єврейського народу в ритуальних злочинах. І, що важливо, суд присяжних, що складався з українських селян, виніс рішення про невинність Бейліса.

Це було 80 років тому. Довгі десятиріччя факти і події, пов'язані зі справою Бейліса, замовчувалися. Цю тему обходили з різних причин: політичних, ідеологічних, психологічних. Але сьогодні ця тема актуальна. В першу чергу тому, що ще не зникли антисемітизм і ксенофобія взагалі. Є політичні сили, які розпалюють нині міжнародні, міжетнічні конфлікти. І знову з'являється на світ середньовічний кривавий наклеп на євреїв. Останній доказ тому стаття Д. Герасимова «Сатанинское племя», яка була надрукована в газеті «Правда» в травні 1993 року. Тема статті — звинувачення євреїв-хасидів в ритуальному вбивстві.

Тому міжнародна наукова конференція у Києві розглядала не тільки історичний аспект цієї проблеми, а й сучасний політичний. Взагалі наукова проблематика конференції була досить різноманітна. Розглядалися питання історії та культури євреїв в Російській імперії, проблеми сучасного стану єврейства в Україні, юдофобська політика царського уряду та радянський державний антисемітизм.

Відкрив конференцію директор Інституту національних відносин і політології АН України чл.-кор. АН України І. Курас. Ним тема ґрунтовно розглянута в контексті політико-ідеологічної ситуації в Україні на початку ХХ століття. Цікаву доповідь зробив професор Лондонського єврейського університету Джон Кліер. Він, спираючись на архівні матеріали, розповів про витоки справи Бейліса — історію кривавого наклепу в Російській імперії. Мова йшла про звинувачення євреїв у ритуальних злочинах у ХІХ столітті в часи Миколи І, Олександра ІІ.

Так звані Велінський процес, Саратовська справа, Гродненська справа — прями попередники справи Бейліса.

Науковці з Москви Л. Кацис, Е. Михайлов, С. Степанов розглянули в своїх доповідях чорносотенний і ліберально-демократичний рух в Російській імперії, та їх відношення до справи Бейліса.

Вчені зі Львова, Харкова та Одеси присвятили свої доповіді питанням єврейського національного відродження в сучасній Україні та аналізу антисемітизму в посттоталітарному суспільстві.

З цікавими науковими повідомленнями виступили співробітники відділу єврейської історії та культури Інституту національних відносин і політології АН України Н. Горовська, М. Тупайло, А. Подольський. Їх доповіді були присвячені історичній ситуації в Україні, яка склалася в кінці XIX— на початку XX століття, а також дуже цікавим і важливим мемуарам самого Менделя Бейліса. Його спогади були розглянуті як історичне джерело.

У доповіді доктора медичинських наук Гелія Аронова з Києва було поставлене питання: «Коли закінчиться справа Бейліса?».

На мій погляд, це головна проблема, яку розглядала конференція. І те, що воно було поставлене, дискутувалось — це досягнення конференції, крок вперед у вивченні історії євреїв в Україні і взагалі в розвитку українсько-єврейських взаємин. Конференція широко висвітлювалась в засобах масової інформації. Міжнародна наукова конференція «Справа Бейліса: погляд із сьогодення» стала подією в науковому житті України.